

А. Әбіқұлова

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Қазақстан*

**ҚР ҚҰҚЫҚТЫҚ САЯСАТЫНЫҢ СӘТТІ НӘТИЖЕСІ
АЗАМАТТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТІ ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ
НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШІ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа

Мақалада құқықтық мәдениеттің ерекшеліктері мен саяси құқықтық мәдениетінің қалыптасу процесі сан қырлы жақтары қарастырылады. Құқықтық сананың қалыптасуы жан жақты ашылады. Саяси мәдениет пен құқықтық мәдениет жеке тұлға, қоғам және мемлекет арасындағы өзара әрекеттесу арнасы ретінде қызметі ашылған. Саяси-құқықтық жүйені мақұлдаумен, бағалаумен, сынаумен және іске асырумен байланысты дағдылар мен құндылықтардың ортақтығын қазақстандық қоғамның ортақ құқықтық мәдениеті деп анықтауға болады. Сонымен қатар, Қазақстанның құқықтық мәдениеті күрделі жүйелі тәрбие ретінде қазақстандық қоғамның құқықтық және саяси өміріндегі материалдық және рухани жетістіктердің жиынтығын береді.

Кілт сөздер: құқықтық мәдениет, құқықтық саясат

A. Abikulova

*Kazakh National Pedagogical University named after Abai
Kazakhstan*

**THE SUCCESSFUL RESULT OF THE LEGAL POLICY OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN AS THE MAIN FORMATION INDICATOR OF THE LEGAL CULTURE
OF CITIZENS**

Abstract

The article deals with the peculiarities of legal culture and the multifaceted aspects of the process of forming a political and legal culture. The formation of legal consciousness is comprehensively revealed. The activity of political culture and legal culture as a channel of interaction between the individual, society and the state is revealed. The commonality of skills and values associated with the approval, evaluation, testing and implementation of the political and legal system can be defined as the common legal culture of the Kazakh society. At the same time, the legal culture of Kazakhstan as a complex system of education provides a set of material and spiritual achievements in the legal and political life of the Kazakh society.

Keywords: legal culture, legal policy

А. Абикулова

Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Казахстан

УСПЕШНЫЙ РЕЗУЛЬТАТ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ РК КАК ОСНОВНОЙ ПОКАЗАТЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН

Аннотация

В статье рассматриваются особенности правовой культуры и многогранные стороны процесса формирования политико-правовой культуры. Всесторонне раскрывается формирование правосознания. Раскрыта деятельность политической культуры и правовой культуры как канала взаимодействия личности, общества и государства. Общность навыков и ценностей, связанных с одобрением, оценкой, испытанием и реализацией политико-правовой системы, можно определить как общую правовую культуру казахстанского общества. Вместе с тем, правовая культура Казахстана как сложное системное воспитание дает совокупность материальных и духовных достижений в правовой и политической жизни казахстанского общества.

Ключевые слова: правовая культура, правовая политика

Кіріспе. Заманауи Қазақстандағы демократиялық мемлекетті нығайту процесіне құқықтық саясаттың ықпал ету деңгейін ғылыми тұрғыдан негіздеу үшін біздің халықтың құқықтық мәдениетке қатысты мәселесін қоғамдық-саяси құбылыс, оның байланыстары мен қатынастарының жүйесі ретінде түсіну қажет. Бір қарағанда, құқықтық мәдениет толығымен юриспруденциямен байланысты.

Қазақ қоғамындағы құқықтық мәдениеттің негізгі параметрлерін жалпы мәдениеттің фундаменталды сипаттамалар белгілейді. Соңғы жылдары, кейбір ғалымдардың пікірі бойынша, бұл құбылыстың мәні, оның елдің қоғамдық-саяси өмірін басқаруды көмектесетін механизмі туралы түсініктердің елеулі көбеюі байқалды. Мәдениетке материалдық және рухани құндылықтардың жиынтығы, жетістіктер жиынтығы ретінде шектеулі көзқарас анықталды, оның табиғаты шығармашылық сипатқа байланысты адам іс-әрекетінің нақты әдісі ретінде оны зерттеуге баса назар аударылды. Осы тәсіл аясында мәдениет «әлеуметтік өмірдің барлық басты көріністерінде көбею мен өзгерудің шарты ретінде әрекет ететін адам іс-әрекетінің, мінез-құлық пен қарым-қатынастың тарихи дамып келе жатқан биологиялық бағдарламаларының жүйесі» ретінде анықталады. Бұл ретте, «мәдениет» ұғымы «қоғамдық өмірдің нақты салаларында адамдардың сана-сезімі, мінез-құлқы мен іс-әрекеті» сияқты ерекшеліктерін сипаттайды.

Нәтижелерді талдау. Қазақстандағы құқықтық мәдениеттің мәні мен рөлін түсіну үшін мәдениеттің ерекше диалектикасын ескеру қажет. Оның мәні жаңарту мен сақтау шығармашылығының қайшылықты бірлігінде жатыр. Мәдениеттің осы екі аспектісінің арасындағы теория мен тәжірибедегі алшақтықтар үлкен шығындарға алып келеді: мәдени процестің бұрмалануы, екінші жағын елемей, оны тараптардың біріне дейін азайту, оның тарихи және саяси негіздерінен жұлып алуға тырысу немесе, керісінше, кез-келген инновацияны анти-мәдениетке жатқызу.

Қазақстандағы құқықтық мәдениет жеке тұлға, қоғам және мемлекет арасындағы өзара әрекеттесу арнасы ретінде қызмет етеді. Оның басты мақсаты - Қазақстан азаматтарының қоғам мен қоғамдық қызметке қосылуын жүзеге асыру болып табылады. Бұл нысаналылық, қоғамдағы билік функцияларының орнатылуын жүзеге асыру, қоғамдық-саяси қатынастардың бүкіл спектріне әсер етуді реттеу сияқты негізгі белгілермен байланысты. Қазақстандағы құқықтық мәдениет мемлекеттің және жалпы азаматтық қоғамның саяси-құқықтық жүйесінің жұмысына айтарлықтай әсер ететін әлеуметтік, саяси және

экономикалық өзгерістердің, жаңғыртудың нақты құралына айналуға. Саясаттанушы Ғ.Абсаттаровтың айтуынша, «Құқықтық мәдениет – әлеуметтік-саяси құндылықтарды нығайтатын құқықтық-саяси жүйедегі адамдардың шығармашылығының үрдісі мен нәтижесі болып табылады. Қазақстан Республикасындағы құқықтық мәдениет әлеуметтік тәжірибеге еніп, жалпы адамзаттық аспектілердің біріне айналған», деп келтіреді [1].

Қазақстандағы құқықтық мәдениет туралы қазіргі заманғы идеялар ондағы екі принциптің органикалық бірлігін мойындауда негізделген: рухани, идеологиялық, практикалық және белсенді. Қазақстанда құқықтық мәдениеттің қалыптасуы мен әлеуметтенуі белсенді процесс ретінде қарастырылады. Қандай да бір құбылыстың Қазақстанның құқықтық мәдениетінің элементіне айналу қабілеті, ең алдымен, оның жоспарланған қызмет нәтижелеріне жетуіне әсер ету мүмкіндіктерімен анықталады.

Қазақстанның құқықтық мәдениеті әлеуметтік-саяси шың болмыс феномені ретінде бөлек және оқшауланған құбылыстардан тұрмайды, алайда ол біршама тұтас білім беруді білдіреді. Тұтастық жүйенің компоненттері ретінде болып келетін жеке компоненттерге тән интегралды қасиеттерді анықтайды. Саясаттануды зерттеу мәселесін шешудің концептуалды құралы - бұл Қазақстанның қоғамдық-саяси құбылыс ретіндегі құқықтық мәдениетін анықтайтын индикаторлар мен эмпирикалық көрсеткіштер жүйесін құру болып табылады.

Қазақстандық қоғамда дәстүрлі сана мен құқықтық мәдениет заңды құбылыс болып табылмайды. Ал нормативтік қатынастар әр түрлі болып қабылданады. Халықтың құқықтық мінез-құлқын көбіне заңға бағынушылық деп атауға болмайды. «Позициялардың бөлінуі» - бұл Қазақстандағы құқықтық мәдениеттің мазмұнын да, эволюциясын да анықтайтын сана күйінің нақты сипаттамасы. Бұл қасиет тек қана бар бола тұрмай, сонымен қатар үстемдік етеді. Жоспарланған шаралар мәселенің практикалық жағына, сол өткен жылдарда, ғасырларда құрылған негативті тенденциялардың толығымен жойылып кетуіне нақты әсер етпейді деген болжам мен қорқыныштың деңгейі қазақстандықтардың санасында әлі де бар.

Қазақстандық қоғамда құқыққа бағынудың белгілі бір дәрежесі, оның беделі, саяси - құқықтық жүйенің әрекетін қолдайтын немесе әлсірететін түрлі бағалаулардың, моральдық және әлеуметтік-саяси ұстанымдардың, әдет-ғұрыптардың белгілі бір жалпы билігі бар екенін айтып өту қажет. Саяси-құқықтық жүйені мақұлдаумен, бағалаумен, сынаумен және іске асырумен байланысты дағдылар мен құндылықтардың ортақтығын қазақстандық қоғамның ортақ құқықтық мәдениеті ретінде анықтауға болады. Қазақстанның құқықтары, бостандықтары мен тікелей міндеттері, адамның құқықтық мәртебесінің элементтері, қарастырылған заң жүйесінің қалыптасуы мен демократиясын бағалау және заңды тұлғаны анықтау үшін мағынасы бар қазақстандық заңнаманың қажетті құрамдас бөлігі болып саналады. Қазақстандық заң мәтінінің толық мағынасында адамды, оның меншігін қазақ қоғамының қызмет ету құралы ретінде емес, міндет ретінде бағалайды [2, б.131].

XX ғасырдың соңы біздің елдің тұрғындары үшін мұраттардың, идеалдардың қақтығысымен сипатталады. Бұл қақтығыста Қазақстан жетпіс жылдық социалистік даму жолында бастан кешкен барлық қарама-қайшылықтарға қарамастан, рухани әлем ретінде қабылданған коммунистік мұраттар ұсынылған. Және де, сонымен қатар, басты құндылықтар меншік пен ақша болып табылатын материалды дүние ұсынылған. Рухани әлемде әрбір Қазақстан азаматы өзін идея қоғамының, үйлесімді дамыған адамның бөлшегі ретінде сезінді, ал реформаторлар көрсеткен әлемде ол тұтыну қоғамының бөлшегіне айналды және де ол қатыгездік пен практикалық эгоизмді көрсетуге тиіс болды.

Осыған байланысты, орын алған қоғамдық, саяси жүйенің өзгеруі қазақстандық мемлекет пен қоғамды ғылыми-тұжырымдамалық пайымдауды және жаңа құндылық-мағыналық сәйкестендіруді талап ететінін атап өткен жөн. Бұл өзгерістер әлеуметтік-саяси факті болып есептеледі, оларды елемуге болмайды. Қазақстанның және басқа елдердің жинақталған тәжірибесі көрсеткендей, адамдардың сана-сезімдері, әдеттері, мінез-құлқы, олар өздері қанша қалағанмен де, экономикадағы, саясаттағы, қоғам формаларындағы өзгерістерге қарағанда әлдеқайда баяу өзгереді.

Қазақстан қоғамының алдында тұрған күрделі мәселелерді тез және оңай әдістермен шешу көзқарасы сақталды. Әр түрлі бағыттағы саяси күштер өздерінің ықпалын арттыруға, сайлауда, референдумдарда жеңіп алуға тырысып, уәде беру тактикасына еш қысылмай жүгініп жатады. Өкінішке орай, елдің қазіргі саяси күші бұны да айналып өткен жоқ. Бұл жағдай бұқараның әлеуметтік әл-ауқаты мен саяси хал-жайына теріс әсер етті. Себебі, адамдардың болжауы мен олардың өмір сүру жағдайларының нақты нашарлауы арасында алшақтық болды. Бұл жағдай белгісіздікті, зауықсыздықты, қорқынышты, құлазушылықты және агрессияны пайда болуына әсер етті.

Осы уақыт ішінде Қазақстанның құқықтық мәдениеті прогрессивті қалыптасуды жүзеге асыратын қоғамдағы қолайсыз күштердің бір тұтқасына айналды. Осылайша, Қазақстандағы құқықтық мәдениет қоғамның бірлескен мәдениетінің біршама белсенді компоненті болғанымен, қазақ қоғамын модернизациялаудың жетекші үрдістерінен туындаған өзгерістердің әсеріне өте сезімтал. Бұл жағдайда аталған процестің басым кезеңі - бұл қоғамдық-саяси шындықтың басты бағытын шоғырландыратын қазақстандықтардың жұмысы болып табылады, сонымен қатар қазақстандық қоғамның, кез-келген ЖОО-ның, саяси-құқықтық жүйенің құқықтық мәдениетінің маңызды қасиеттерін білдіреді. Қазақстан немесе қазақстандық адам – мұның бәрі Қазақстан халқының құқықтық мәдениетінің рухани қасиеттерін елемеуді білдірмейді. Нәтижесінде, ойлау мен еңбек қазақ қоғамының құқықтық мәдениетінің және қазақ халқының тұлғасының әргетасын қалыптастырады. Сонымен бірге құқықтық мәдениет «қоғамның барлық салаларын» қамтиды [3, б.10].

Қазақстандық жаппай сананың ерекше күйі қалыптасады және кеңінен таралады, оған келесі белгілер тән болып келеді: ойлау және білім дағдарысы; ғылымның профанациясы; ырымдарды жандануы; табиғи қажеттіліктерді қанағаттандыру культі; моральдың салыстырмалылығы туралы идеялардың салдары ретінде моральдық нормалардың құлдырауы және т. б.

Құқықтық нигилизм (немқұрайлық) елдегі қоғамдық-саяси ахуалдың халықтың құқықтық мәдениетіне әсер етуінің маңызды көріністерінің бірі болып табылады.

Негізінде, Қазақстандағы нигилистік сана - қоғамдық-саяси негіздердің түбегейлі бұзылуымен қатар жүретін өтпелі кезеңге тән объективті құбылыс. Көп жағдайда, көпшілік үлкен өзгерістер мен сілкіністерді аса ынта-жігерсіз қабылдайды, әсіресе егер олар өмір деңгейінің айтарлықтай төмендеуі аясында болса. Олар әлеуметтік-саяси және экономикалық артықшылықтарын бағаламағанға дейін барлық жаңа өзгерістерді және нәрселерді қабылдамайды.

Қазіргі қазақстандық реформалар кезеңіне қатысты қазіргі жағдайда бәрі оңай емес. Ондаған жылдар бойы қалыптасқан «социалистік» негіздерден кенет бас тарту және қатаң нарықтық заңдармен классикалық капитализмге көшу себептерінен басқа - қоғамдағы моральдық-психологиялық күйзеліске әкелетін біртұтас мемлекеттік кеңістіктің себептері, Қазақстандағы құқықтық нигилизм биліктің іс-әрекеттері арқылы ешқандай логикалық түсініктеме бермейді. Мемлекеттің өзі құқықты елемей немесе оны Қазақстан тарихында жиі кездесетіндей жеке ерік-жігерді басу құралы ретінде пайдаланса, халық заң шеңберінде әрекет етеді, оның мәнін оң бағалайды деп үміттену біртүрлі.

Қазақстанның құқықтық мәдениетін саясаттану талдау сондай-ақ «құқықтық кеңістік» ұғымының мазмұнын қарауды ұсынады. Айта кету керек, ғылыми әдебиеттерде жиі айтылатынына қарамастан, «құқықтық кеңістік» ұғымы қазақстандық саяси ғылымда қандай да бір арнайы зерттеуден өтпеген. Шынында да, қазақстандық саяси-құқық ғылымында құрылымдық нормативті, секторлық тұрғыдан заңдылықтарға көңіл бөлінеді.

Біздің пікірімізше, «құқықтық кеңістік» термині жалпыға ортақ саяси-құқықтық тұжырымдама ретінде әрекет етеді. Бұл ұғым нормативтік құқықтық актілердің пропорционалдығы мәселелерін, республикалық қатынастардағы шарттық механизмдерді талдауға, жалпы және спецификалық жағдайларды, заңнама актілердің шектерімен мен көлемін зерттеуге мүмкіндік береді.

Арнайы әдебиеттердің зерттеуі құқықтық кеңістік және құқық ұғымдарын қай түрде түсіну керектігі туралы мәселесі даулы деген тұжырымға келуге мүмкіндік береді. Құқықты түсінудің дәстүрлі тәсілдері туралы айтуға болады. Шындығында, бұл тәсілдердің қолданылуы айқын емес түрде Қазақстанның XX - XXI ғасырлардың басында да байқалады.

Қазіргі Қазақстанның өтпелі-дағдарыстық жағдайында, XX ғасырда миллиондаған қазақстандықтардың практикалық репрессивті құқықты және тәсілді қолданудың нақты объектілеріне айналғанын ескере отырып, қазіргі заманғы азаматтық пен азаматтық мәдениеттің қалыптасуындағы репрессивті және реститутивті құқықтық нормалардың рөлін неғұрлым мұқият ескеру қажет.

Қазақстандық құқық жүйесіне құқықтық қатынастар, құқық тәртібі, құқықтық мирасқорлық, құқық қабілеттілігі сияқты бірнеше элементтер кіреді. Бұл элементтердің ішінде біздің зерттеуіміз үшін заң шығару қызметі мен құқықтық сананың ерекше маңызы бар. Заң шығару қызметі мазмұны ерікті түрде белгілі бір нормаларды немесе ойын ережелерін ойлап табуда емес. Қазақстандық құқық нысандарының қоғамдық-саяси қатынастардың заңдылықтары, олардың даму үрдістері түріндегі объективті базасы бар.

Заң шығару процесінің барысында бұл үрдістер мен заңдылықтар анықталады. Солардың негізінде қазақстандықтардың жалпыға бірдей міндетті мінез-құлық ережелері қалыптастырылады. Белгілі бір әлеуметтік-саяси және ғылыми ұстанымдарға негізделген құқықтық көзқарастар жүйесі Қазақстан халқының құқықтық санасының қоғамдық сананың нысаны ретіндегі шоғырланған айтылуы болып табылады. Оның құқықтық санасының психологиялық жағын қазақстандықтардың құқықтық құбылыстарға қатысты әдеттері, сезімдері, эмоциялары құрайды. Осы орайда, А. С. Панарин жаңа саяси мәдениеттің басты ұстанымы: «әлеуметтік жеке іс-әрекетке, төмендегілердің саяси шығармашылығына негізделетін әлеуметтік қорғаудың азаматтық идеясы» болуы тиіс деп тұжырымдайды [4, б.101].

Сонымен, Қазақстан қоғамындағы құқық адамдар мен қоғамның өмір сүруінің жалпы жағдайларын, оның дамуын тежейтін тұрақсыздандырушы әсерлерге қатысты тұрақтылығы мен реттілігін қолдау жүйесі ретінде әрекет етеді.

Қазақстандық қоғамды дамыту процесінде күннен күнге қайталанатын өнімдерді өндіру, бөлу және айырбастау актілерін жалпы қағидатпен қамту және жеке адамның өндіріс пен алмасудың жалпы жағдайларына бағынуын қамтамасыз ету қажеттілігі туындайды. Бастапқыда, әдет-ғұрыпта көрсетілген бұл ереже заңға айналады, онымен бірге оны ұстанатын мекемелер мен ұйымдар пайда болады.

Жоғарыда айтылғандар қазақстандық құқықта адамзаттың жалпы және құқықтық мәдениетіне интеграцияланған және оны құрайтын халықтардың жалпыадамзаттық құндылықтарының өзегін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Кейінгі кезеңдерде бұл анықтаманы қолданбаған. Екіншіден, әдетте, құқықтық мәдениеттің анықтамаларын заңгерлер береді, өйткені өткен жылдары құқықтық мәселелер тек заңгерлерге қол жетімді деген аксиома болып саналды. Ал философтардың, әлеуметтанушылардың, тарихшылардың, саясаттанушылардың бұл мәселеге қатысы жоқ деп есептелген. Үшіншіден, құқықтық мәдениеттің анықтамалары көп емес.

Қорытындылай келе, қазақстандық құқықтық мәдениет - бұл ең алдымен, қазақстандық қоғамның моральдық, әлеуметтік, саяси кемелдігінің аппараты, элементі, іргетасы, екіншіден, қазақстандық құқықтық мәдениеттің өнімділігіне қойылатын басты талап қоғамның әлеуметтік, құқықтық, саяси өмірінің және мемлекет жеке басының қасиеттері мен маңыздылығының артуы болып саналады. Мұны адамдардың мәртебесін қамтамасыз етуден, Қазақстанның саяси билігінің іс-қимылдарының келісімділігі мен болжамдылығынан білуге болады; үшіншіден, қазақстандық құқықтық мәдениет өзінің мәні бойынша құқықтық елдің мазмұны мен қызметтерінің мәні ретіндегігі шамасы, көрінісін береді, мысалы, Қазақстан Республикасы қайраткерлерінің құқықтық саяси қызметтерінің іске асыру қорытындысы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбсаттаров F. Құқықтық мәдениетті модернизациялау мәселесі [электронды ресурс]. - TENGЕ MONITOR - <http://tengemonitor.kazgazeta.kz/news/19322> (жүктеу күні: 22 Ақпан, 2017)
2. Absattarov G.R., Kim E.S. Legal person as new socio-political phenomenon // Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. 2018. N 5. P. 129–135.
3. Ахметов А.С. Правовая культура и правовое образование в современном Казахстане. – Павлодар, 2016.
4. Панарин А.С. Политология.- М.: «Проспект», 1999. С.377

References:

1. Absattarov G. Ququqtyq madenietti modernizaciyalau мәselesi elektrondy resurs. - TENGЕ MONITOR - <http://tengemonitor.kazgazeta.kz/news/19322> (zhykteu күni: 22 Ақпан, 2017)
2. Absattarov G.R., Kim E.S. Legal person as new socio-political phenomenon // Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. 2018. N 5. P. 129–135.
3. Ahmetov A.S. Pravovaya kul'tura i pravovoe obrazovanie v sovremennom Kazahstane. – Pavlodar, 2016.
4. Panarin A.S. Politologiya.- M.: «Prospekt», 1999. C.377

XҒТАР 04.51.31

<https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-8940.21>

Н.Е.Абдрахман

*әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Қазақстан*

**ТІРЕК-ҚИМЫЛ АППАРАТЫ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК
ЖҰМЫСТЫҢ ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕСІ**

Аңдатпа

Мақала тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен әлеуметтік жұмыстың әлемдік тәжірибесі туралы әдебиеттерді шолуға бағытталған. Автор мақалада тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен әлеуметтік жұмыс дегеніміз не? Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен әлеуметтік жұмыстың негізгі бағыттары қандай? Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен әлеуметтік жұмыстың шетелдік үздік тәжірибесі және осы саладағы әлеуметтік жұмыс жүргізудің әлемдік тәжірибесі қандай деген сұрақтарды негізге ала отырып әдеби шолу жүргізеді.

Әдеби шолу барысында тірек-қимыл аппараты бұзылысының түрлері, тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар санының ауқымы, бұл саладағы маңызды мәселелер мен қиындықтар және мұндай балалармен жұмыста әлеуметтік қызметкерлердің жұмысының рөлі туралы ақпараттар қарастырылды. Бұл ақпараттар арқылы авторлар мақаланың алға қойған негізгі мақсатына қол жеткізуге және басты сұрақтарына жауап беруге тырысады.

Мақала барысында тірек-қимыл аппараты бұзылыстарының сипаттамасы, өзекті мәселелері мен балалардың душар болатын қиындықтары туралы жазылады. Сонымен қатар, тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен әлеуметтік жұмыстың негізгі бағыттары көрсетіледі.

Кілт сөздер: тірек-қимыл аппараты бұзылыстары, тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар, әлеуметтік жұмыс, жүйке жүйесінің аурулары, полиомиелит, тірек-қимыл аппаратының туа біткен патологиясы, қаңқаның жүйелік аурулары, жүре біткен тірек-қимыл аппаратының аурулары мен жарақаттары.